

๘. อนุมาณปัญหา ๘๕

ลำดับนั้น พระราชามิลินท์ เสด็จเข้าไปหาพระนาคเสน ผู้มีอายุโดยสถานที่ท่านอยู่ ครั้นเสด็จเข้าไปหาแล้ว นมัสการพระนาคเสนผู้มีอายุแล้ว ประทับอยู่ ณ ที่ควรแห่งหนึ่ง. ประทับเป็นปกติแล้ว เป็นผู้ใคร่ทรงทราบ ใคร่ทรงสดับ ใคร่ทรงจดจำ ใคร่ทรงเห็นอาโลกกล่าว คือ พระญาณปริชา ใคร่ทรงทำลายอัญญาณความไม่รู้เสีย ใคร่ทรงกระทำญาณาโลกให้เกิดขึ้น ใคร่ทรงกระมีต คือ อวิชชาให้พินาศ เข้าไปตั้งไว้ซึ่งความรู้ยิ่งซึ่งปัญญา ซึ่งพระอุตสาหะ และซึ่งพระสติสัมปชัญญะแล้ว จึงได้ตรัสพระวาจาอันนี้แก่พระนาคเสน ผู้มีอายุว่า "พระนาคเสนผู้เจริญ, พระพุทธเจ้า พระผู้เป็นเจ้าได้เห็นหรือ?"

พระเถรเจ้าถวายพระพรว่า "อาตมภาพไม่เห็น ขอถวายพระพร."

ร. "ก็อาจารย์ทั้งหลายของพระผู้เป็นเจ้าได้เห็นหรือ?"

ถ. "อาจารย์ทั้งหลายของอาตมภาพก็หาไม่เห็นไม่."

ร. "พระพุทธเจ้า พระผู้เป็นเจ้าก็มีได้เห็น, อาจารย์ของพระผู้เป็นเจ้าก็มีได้เห็น, ถ้าเช่นนั้น พระพุทธเจ้าก็ไม่มี, เพราะว่า พระพุทธเจ้าย่อมไม่ปรากฏในปัญหาข้อนี้."

ถ. "ขอถวายพระพร บรมกษัตริย์ผู้เป็นประมุขัตติยราชวงศ์ของบรมบพิตร มีหรือไม่?"

ร. "มีสิ สงสัยอะไร."

ถ. "ก็บรมบพิตรได้เคยทรงเห็นหรือ?"

ร. "ไม่เคยเห็น."

ถ. "ก็ชนทั้งหลายผู้สำหรับกราบทูลเตือนบรมบพิตร คือ ปุโรหิตเสนาบดี อมาตย์ผู้วินิจฉัย ได้เคยเห็นหรือ?"

ร. "ไม่เคยเห็นเหมือนกัน."

ถ. "ถ้าว่าบรมบพิตรไม่ได้เคยทรงเห็นบรมกษัตริย์ผู้เป็นประมุขัตติยราชวงศ์ และชนทั้งหลายผู้สำหรับกราบทูลเตือน ก็ไม่ได้เห็นบรมกษัตริย์ผู้เป็นประมุขัตติยราชวงศ์จะมีที่ไหน, เพราะว่า ไม่ปรากฏในปัญหาข้อนี้."

ร. "เครื่องราชูปโภคทั้งหลายที่บรมกษัตริย์ ผู้เป็นประมุขัตติยราชวงศ์ ได้ใช้สอยยังปรากฏอยู่ คือ เสวตฉัตร มหามงกุฏ ฉลองพระบาท วาลวิชนี พระขรรค์แก้ว และที่บรรทมทั้งหลายมีราคามาก ข้าพเจ้าจึงทราบและเชื่อแน่ว่า 'บรมกษัตริย์ผู้เป็นประมุขัตติยราชวงศ์มีจริง.'"

ถ. "ขอถวายพระพร อาตมภาพทราบและเชื่อซึ่งพระผู้ทรงพระภาคเจ้าว่า 'มีจริง' เหมือนฉะนั้น , เหตุเป็นเครื่องให้อาตมภาพทราบและเชื่อแน่ว่า 'พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นมีอยู่จริง' ฉะนั้น มีอยู่ คือ เครื่องพุทธบริโภคนั้นทั้งหลายที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รู้ผู้เห็น ผู้รหันตสัมมาสัมพุทธนั้นได้ทรงใช้สอยมีอยู่ , คือ สติปัญญา สัมมัตถิยา อธิบายที่ อธิบายที่ อธิบายที่ อธิบายที่ อธิบายที่ อธิบายที่ อธิบายที่ อธิบายที่ อธิบายที่ อธิบายที่ อธิบายที่ , โลกทั้งเทวโลก ย่อมรู้ย่อมเชื่อแน่ว่า 'พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นมีอยู่' ฉะนั้น. ขอถวายพระพร บรมบพิตร พึงทราบโดยเหตุ โดยปัจจัย โดยนัย โดยทางอนุมานนี้ว่า 'พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น มีอยู่' ฉะนั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้า 'ทรงยังประชุมชนให้ข้ามจากสงสารกันดารเสด็จปรินิพพานแล้ว เพราะสิ้นไปแห่ง อุปกิถ์ล่าวคือเบญจขันธ์ กิเลสกรรม, บรมบพิตรธรรมิกมหาราช ควรทรงทราบโดยทางอนุมานว่า 'พระพุทเจ้าผู้สูงสุดกว่าสัตว์สองเท้า มีอยู่จริง' ด้วยประการฉะนี้."

ร. "พระผู้เป็นเจ้านาคเสน ขอพระผู้เป็นเจ้ากระทำอุปมา."

ถ. "ขอถวายพระพร เหมือนอย่างว่านายช่างผู้ตกแต่งพระนครอยากสร้างพระนคร ก็เลือกหา พื้นที่ยื่นเสมอกัน ไม่สูงไม่ต่ำ ไม่มีกรวด และหิน ไม่มีอุปัทวะ ไม่มีโทษ นำรีนรมย์ก่อนแล้ว ให้กระทำพื้นที่ ซึ่งไม่เสมอกันให้เสมอกัน แล้วให้ชำระตอไม้และหนามแล้ว จึงสร้างพระนครลงในพื้นที่นั้น พระนครนั้นแบ่ง กำหนดโดยส่วนอย่างงาม มีคูและกำแพงชุกค่อแล้ว มีประตูหอรบและยั้งฉางมั่นคง มีท้องสนามและ ถนนสี่แยก ถนนติดต่อกันสายเดียว ถนนสามแยกเป็นอันมาก มีทั้งถนนหลวง มีพื้นเสมอกันสะอาด มีร้าน ตลาดแบ่งปันตั้งไว้ดีแล้ว มีสวนเป็นที่ยืนดีและสระใหญ่สระบัว บริบูรณ์ด้วยน้ำควรรดื่ม ประดับแล้วด้วย สถานอันประเสริฐมีอย่างมากมาย เว้นจากโทษที่จะพึงคิดว่าไม่งามทั้งปวง, นายช่างผู้ตกแต่งพระนครนั้น ครั้นพระนครนั้นถึงแล้วซึ่งความเป็นของไพบุลย์โดยประการทั้งปวง ก็ไปเสียดังประเทศอื่น, ครั้นต่อมา พระนครนั้นแข็งแรงเจริญสุข มีอาหารบริบูรณ์เกษมสำราญมั่งคั่ง ไม่มีเหตุร้าย หาดอันตรายมิได้ ชนเป็น อันมาก คับคั่งด้วยชนต่างชาติต่างภาษา คือ กษัตริย์ พราหมณ์ เวสสะ สุทตะ นายช่าง นายม้า นายรถ คนเดินเท้า คนถือธนู คนถืออาวุธ ราชนบุตรเข้มแข็ง ทหารผูกเกราะไล่ข้าศึกกล้าหาญ บุตรทาส บุตร อมาตย์ หมูคนปล้ำ คนทำครัว ช่างตัดผม ช่างจาระไน ช่างดอกไม้ ช่างทอด ช่างเงิน ช่างตะกั่ว ช่าง ดีบุก ช่างโลหะ ช่างลูกปัด ช่างเหล็ก ช่างแก้วมณี ช่างทอผ้า ช่างหม้อ ช่างเกลือ ช่างหนัง ช่างรถ ช่างงา ช่างเชือก ช่างหวี ช่างด้าย ช่างสาน ช่างธนู ช่างสายธนู ช่างศร ช่างเขียน ช่างทำที่อาศัย ช่างย้อม คนทำงานต่าง ๆ คนทำเครื่องหอม คนเกี่ยวหญ้า คนตัดฟืน คนทำการจ้าง คนหาผัก คนหาผลไม้ คน หาซากไม้ คนหุงข้าว คนทำขนม คนหาปลา คนหาเนื้อ คนทำของเมา คนพ้อนรำ คนไลดเต็น คนเล่น กล คนขับร้อง คนเฝ้าศพ คนเทดอกไม้ พราณ หญิงแพศยา ทาสีผู้นำไปซึ่งหม้อ ชาวสกนครและชาว ยวณนคร จินนคร วิลาตนคร ชาวอุชเชนีนคร ชาวภารุณครและกัจฉกนคร ชาวกาสินครและโกศลนคร อปรันตกนคร ชาวมคธนคร ชาวสาเกตนคร ชาวโสรัฏฐนคร ชาวปาฐะยกนคร ชาวโกตุมพนครและ

มธุรกนกร ชาวอลสันทนกร กัสมีร์นกร คันถารนกร ได้เข้าไปอาศัยอยู่ในพระนครนั้น, ชนชาวต่างประเทศเห็นพระนครใหม่ ซึ่งจำแนกภูมิสถานเป็นต้นดีหาที่ติมิได้ เป็นที่น่ารื่นรมย์นั้นแล้ว ย่อมรู้โดยอนุमानว่า 'นายช่างผู้สร้างพระนครนี้ เป็นผู้ฉลาดที่เดียว' ดังนี้ ฉันทโคกดี, พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นผู้ไม่มีผู้ใดเสมอ เป็นผู้เสมอด้วยบุคคลผู้หาใครเสมอมิได้ เป็นผู้ไม่มีบุคคลผู้เสมอเปรียบ เป็นผู้หาใคร ๆ เช่นด้วยพระองค์มิได้ เป็นผู้อันบุคคลไม่พึงชัง ไม่พึงนับ ไม่พึงประมาณ เป็นผู้มีพระคุณอันนับไม่ได้ เป็นผู้ถึงซึ่งความเปี่ยมแห่งพระคุณ เป็นผู้มปัญญาเครื่องเห็นหาที่สุตมิได้ เป็นผู้มีพระเดชานุภาพหาที่สุตมิได้ เป็นผู้มีพระวิริยะหาที่สุตมิได้ เป็นผู้มีพระกำลังหาที่สุตมิได้ เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งความเปี่ยมแห่งพระพุทฺธพล พระองค์ยังมารพร้อมด้วยเสนาให้ปราศัยแล้วทรงทำลายซึ่งช่ายคือทิวฐิแล้ว ยังอวิชชาให้สิ้นไปแล้ว ให้วิทยาเกิดขึ้นแล้วทรงไว้ซึ่งคพบเพลิงกล่าวคือพระธรรม ถึงแล้วซึ่งความเป็นผู้ตรัสรู้ญะยธรรมทั้งปวง มีสงครามอันผจญชนะแล้ว ได้ทรงสร้างพระนคร กล่าวคือ พระธรรมไว้ ฉันทนั้นนั่นเทียวแล.

ขอถวายพระพร ธรรมนกรของพระผู้มีพระภาคเจ้า มีศีลเป็นกำแพง มีhiriเป็นคู มีญานเป็นขุม ประตุ มีวิริยะเป็นหอรบ มีศรัทธาเป็นเสาระเนียด มีสติเป็นนายประตุ มีปัญญาเป็นปราสาท มีสุตนต์ปิฎกเป็นท้องสนาม มีอภิธรรมปิฎกเป็นถนนสามแพร่ง มีวินัยปิฎกเป็นวินิจฉัยสภาคารสถาน มีสติปฏิฐานเป็นถนน.

อนึ่ง ร้านทั้งหลายเห็นปานนี้ เป็นของอันพระผู้มีพระภาคเจ้าเปิดไว้แล้ว ในถนนกล่าวคือ สติปฏิฐาน, คือ ร้านขายดอกไม้ ร้านขายของหอม ร้านขายผลไม้ ร้านขายยาถอนพิษ ร้านขายยาแก้โรคต่าง ๆ ร้านขายน้ำอมฤต ร้านขายแก้ว ร้านขายของทั้งปวง."

ร. "พระผู้เป็นเจ้านาคเสน ร้านขายดอกไม้ของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นไฉน?"

ถ. "ขอถวายพระพร ความจำแนกอารมณ์ทั้งหลายเป็นของอันพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้รู้ผู้เห็น ผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะนั้น ได้ตรัสไว้ คือ สัญญาว่าไม่เที่ยง สัญญาว่ามีสาเหตุตน สัญญาว่าไม่งาม สัญญาว่ามีอาทีนพ สัญญาในอันละ สัญญาในวิราคะธรรม สัญญาในนิโรธธรรม สัญญาในความไม่นำเพลิงเพลิงยิ่งในโลกทั้งปวง สัญญาในความไม่นำปรารถนาในสังขารทั้งปวง สติระลึกกลมหายใจออกเข้า สัญญาในชากศพอันเนาพองขึ้น สัญญาในชากศพที่มีสีเขียว สัญญาในชากศพที่มีน้ำเหลืองไหลออกอยู่ สัญญาในชากศพที่ขาดกลางตัว สัญญาในชากศพที่สัตว์กัดกิน สัญญาในชากศพที่มีมือเท้าและศีระษะขาด สัญญาในชากศพที่เขาสับฟันบั่นเป็นท่อน ๆ สัญญาในชากศพที่มีโลหิตไหลออกอยู่ สัญญาในชากศพที่ขาดกลางตัว สัญญาในชากศพที่สัตว์กัดกิน สัญญาในชากศพที่มีมือเท้าและศีระษะขาด สัญญาในชากศพที่เหลือแต่ร่างกระดูก สัญญาในเมตตา สัญญาในกรุณา สัญญาในมุทิตา สัญญาในอุเบกขา ระลึกถึงความตาย สติไปในกายความจำแนกอารมณ์เหล่านี้แล เป็นของอันพระผู้มีพระ

ภาคเจ้า ได้ตรัสไว้ บุคคลผู้อยากจะพ้นจากชาติชราและมรณะ ย่อมถือเอาซึ่งอารมณ์อันใดอันหนึ่ง, ก็ย่อมพ้นจากภาวะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ และข้ามสงสาร ห้ามเสียซึ่งกระแสแห่งตัณหา ชำระมลทินสามอย่าง ด้วยอารมณ์นั้น, ฆ่าเสียซึ่งกิเลสทั้งปวง เข้าไปแล้วสู่พระนคร คือ พระนิพพาน อันไม่มีมลทิน ไม่มีธุลี หมดจดขาวผ่อง ไม่มีความเกิด ไม่มีชรา ไม่มีมรณะ เป็นสุข เป็นของเย็น หากภัยมิได้ สูงสุดกว่าเมืองตามธรรมดา ยังจิตให้พ้นพิเศษ เพราะความเป็นพระอรหันต์. นี้แล ขอถวายพระพร บัณฑิตกล่าวว่า 'ร้านขายดอกไม้ของพระผู้มีพระภาคเจ้า'.

ท่านทั้งหลาย ถือเอาราคาคือกระทำความเพียรเป็นต้นเข้าไปสู่ร้าน ซื้อเอาอารมณ์แล้วจะพ้นจากทุกข์ทั้งปวงด้วยธรรมชาติเป็นที่พินันต์ ด้วยประการฉะนี้."

ร. "พระภาคเสนผู้เจริญ ร้านขายของหอมแห่งพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าเป็นไฉน?"

ธ. "ขอถวายพระพร ความจำแนกศีลทั้งหลายเป็นของอันพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้รู้ผู้เห็นผู้อรหันต์ สัมมาสัมพุทธะนั้นได้ตรัสไว้, พุทธโอรสแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ลูบไล้ของหอมกล่าวว่าคือศีล ยังโลกทั้งเทวโลกให้ตกลงไปด้วยกลิ่นคือศีล, ย่อมฟุ้งไปในทิศใหญ่ทิศน้อยตามลมทวนลม. ความจำแนกศีลทั้งหลายเหล่านั้นเป็นไฉน? คือ ศีลกับทั้งสระณะ ศีลห้า ศีลมีองค์แปด ศีลมีองค์สิบ ปาฏิโมกข์สังวรศีล อันนับเข้าในอุทเทสห้า. นี้แล ขอถวายพระพร บัณฑิตกล่าวว่า 'ร้านขายของหอมแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า.' แม้พุทธพจน์นี้ อันพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เทพดาล่องเสียซึ่งเทพดา ก็ได้ทรงภาสิตไว้ว่า:- 'กลิ่นแห่งบุปผชาติย่อมไปทวนลมไม่ได้, กลิ่นแห่งแก่นจันทร์หรือกลิ่นแห่งกฤษณาและดอกมะลิ ก็ย่อมไปทวนลมไม่ได้ ส่วนกลิ่นของท่านผู้เป็นสัตบุรุษทั้งหลาย ย่อมไปทวนลมได้, เหตุว่าท่านผู้เป็นสัตบุรุษ ย่อมฟุ้งไปในทิศทั้งปวง, บรรดาคันธชาติทั้งหลายเหล่านี้ คือ แก่นจันทร์ กฤษณา ดอกบัว และดอกมะลิ คันธชาติคือศีล เป็นของไม่มีคันธชาติอื่นจะยิ่งไปกว่า. กลิ่นกฤษณา กลิ่นแก่นจันทร์เป็นของมีกลิ่นน้อย, ฝ่ายกลิ่นของท่านผู้มีศีลทั้งหลาย เป็นของอุดม ย่อมฟุ้งไปในเทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย' ดังนี้."

ร. "พระภาคเสนผู้เจริญ ร้านขายผลไม้ของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นไฉน?"

ธ. "ขอถวายพระพร ผลทั้งหลาย อันพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ คือ โสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล อรหัตตผล สุกญุตผลสมาบัติ อนิมิตตผลสมาบัติ อัปปณิหิตผลสมาบัติ. บรรดาผลเหล่านั้น บุคคลผู้ใดผู้หนึ่งย่อมปรารถนาผลใด บุคคลผู้นั้นให้ราคา คือ ทำความเพียรเป็นต้นแล้ว ซื้อเอาผลที่ตนปรารถนานั้น คือถ้าว่าปรารถนาโสดาปัตติผลเป็นต้น ก็ซื้อโสดาปัตติผลเป็นต้น.

ขอถวายพระพร เปรียบเหมือนไม้มะม่วงของบุรุษบางคน เป็นไม้มีผลเป็นนิത്യ, คนซื้อทั้งหลาย ยังไม่มาเพียงใด บุรุษนั้นก็ไต่กิ่งผลทั้งหลายให้หล่นจากต้นเพียงนั้น, ครั้นรับราคาจากคนซื้อทั้งหลายผู้มาซื้อแล้วจึงกล่าวว่า 'บุรุษผู้เจริญ ไม้มะม่วงนั้นเป็นไม้มีผลเป็นนิത്യ ท่านปรารถนาผลชนิดใด จง

ถือเอาผลชนิดนั้น ดิบก็มี สุกก็มี' ดังนี้ คนซื้อนั้นถ้าปรารถนาผลดิบ ก็ถือเอาผลดิบตามราคาที่ดินให้มัน ถ้าปรารถนาผลสุก ก็ถือเอาผลสุกตามราคาที่ดินให้มัน ฉนั้นใด, บุคคลผู้ใดปรารถนาผลอันใด บุคคลนั้น ให้ราคาคือทำความเพียรเป็นต้นแล้ว ซื้อเอาผลที่ดินปรารถนา นั้น คือ ถ้าว่าปรารถนาโสดาปัตติผลเป็นต้น ก็ซื้อโสดาปัตติผลเป็นต้น ฉนั้นนั่น. นี้แล ขอถวายพระพร บัณฑิตกล่าวว่า 'ร้านขายผลไม้ของพระผู้มีพระภาคเจ้า.'

ชนทั้งหลายให้ราคากว่าคือ ทำความเพียรเป็นต้น แล้วก็ถือเอาผลไม้กล่าว คือ อมฤตธรรม, เพราะเหตุนั้น ชนเหล่าใดได้ซื้อผลไม้กล่าวคือ อมฤตธรรม, ชนเหล่านั้นเป็นผู้ถึงแล้วซึ่งความสุข ด้วยประการฉะนี้."

ร. "พระนาคนเสนผู้เจริญ ร้านขายยาถอนพิษของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นไฉน?"

ถ. "ขอถวายพระพร ยาถอนพิษทั้งหลายที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเปลื้องโลกทั้งเวทโลกจากพิษ คือกิเลส อันพระองค์ได้ตรัสไว้, ก็ยาถอนพิษเหล่านั้นไฉน? คืออริยสังขลอันพระองค์ได้ตรัสไว้. คือทุกขอริยสังขลหนึ่ง ทุกขสมุทัยอริยสังขลหนึ่ง ทุกขนิโรธอริยสังขลหนึ่ง ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังขลหนึ่ง. บรรดาอริยสังขลนั้น บุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่ง เป็นผู้เพ่งเพื่อความรู้ทั่วถึง พังอยู่ซึ่งอริยสังขลธรรมสี่ บุคคลเหล่านั้น ย่อมพ้นจากชาติชรา มรณะและโศกปริปริเทวทุกขโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย. นี้แล ขอถวายพระพร บัณฑิตกล่าวว่า 'ร้านขายยาถอนพิษแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า.'

ยาถอนพิษเหล่าใดเหล่าหนึ่งใน โลกอันบำบัดเสียซึ่งพิษทั้งหลายซึ่งจะเสมอด้วยยาถอนพิษ คือธรรมมิได้มี ภิภษุทั้งหลายเพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลาย จงดื่มยาถอนพิษคือธรรมนั้น ด้วยประการฉะนี้."

ร. "พระนาคนเสนผู้เจริญ ร้านขายยาแก้โรคต่าง ๆ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นไฉน?"

ถ. "ขอถวายพระพร ยาแก้โรคต่าง ๆ ทั้งหลาย ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแก้ไขเทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย อันพระองค์ได้ตรัสไว้คือ สติปัญญา สัมมัปปธานสี่ อธิเบทาสี่ อินทรีย์ห้า พละห้า โพชฌงค์เจ็ด มัจฉาสังกัปปะ มัจฉาวาจา มัจฉากัมมันตะ มัจฉาอาชีวะ มัจฉาวายามะ มัจฉาสติ มัจฉาสมาธิ ด้วยยาแก้โรคต่าง ๆ เหล่านี้, และให้ทำซึ่งอันยังของเสีย คือโลภะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิวิจิกิจฉา อุทธัจจะ ถีนมิทธะ อหิริกะและอนัตตตัปปะ สรรพกิเลสให้อาเจียนออกเสียด้วยยาแก้โรคต่าง ๆ เหล่านี้. นี้แล ขอถวายพระพรบัณฑิตกล่าวว่า 'ร้านขายยาแก้โรคต่าง ๆ ของพระผู้มีพระภาคเจ้า.' ยาเหล่าใดเหล่าหนึ่งแก้โรคต่าง ๆ มีอยู่ในโลกมาก ซึ่งจะเสมอด้วยยาแก้โรคต่าง ๆ กล่าวคือ ธรรมย่อมไม่มี. ภิภษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลายจงดื่มยาแก้โรคต่าง ๆ กล่าวคือธรรมนั้น. ชนเหล่าใดดื่มยาแก้โรคต่าง ๆ กล่าวคือ ธรรมแล้ว ชนเหล่านั้น พังเป็นผู้หาแก่และตายไม่, และชนเหล่าใด เจริญแล้ว เห็นแล้ว ชนเหล่านั้นเป็นผู้ดับแล้ว เหตุสิ้นไปแห่งอุปธิ ด้วยประการฉะนี้."

ร. "พระนาคนเสนผู้เจริญ ร้านขายน้ำอมฤตของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นไฉน?"

ถ. "ขอถวายพระพร น้ำอมฤตอันพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้อาบโลกทั้งเทวโลกด้วยน้ำอมฤตไรเล่า, เทพตามนุษย์ทั้งหลาย ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าอาบด้วยน้ำอมฤตไรเล่า ย่อมพ้นจากชาติชราพยาธิมรณะ และโสภปริเทวทุกขโถมันสอุปายาสทั้งหลาย น้ำอมฤตนั้นเป็นไฉน? น้ำอมฤตนั้นได้แก่กายคตาสติ. แม้พุทธพจน์นี้ อันพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เทพดาล่องเสียดซึ่งเทพดา ได้ทรงภาสิตไว้ว่า 'ภิกษุทั้งหลาย ชนเหล่าใดบริโภคกายคตาสติ ชนเหล่านั้นชื่อว่า บริโภคอมฤตธรรม' ฉะนี้. นี้แล ขอถวายพระพร บัณฑิตกกล่าววว่า 'ร้านขายน้ำอมฤตของพระผู้มีพระภาคเจ้า.' พระผู้มีพระภาคเจ้า ทอดพระเนตรเห็นหมู่คนผู้เจ็บแล้วได้เปิดไว้ซึ่งร้านขายน้ำอมฤต, ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงซื้อน้ำอมฤตนั้นด้วยราคา คือ ความเพียรเป็นต้นแล้ว ถือเอาน้ำอมฤตนั้นด้วยประการฉะนี้."

ร. "พระนาคนเสนผู้เจริญ ร้านขายแก้วของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นไฉน?"

ถ. "ขอถวายพระพร แก้วทั้งหลายอันพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ พุทธโอรสทั้งหลายของพระผู้มีพระภาคเจ้า ประดับแล้วด้วยแก้วเหล่าใดเล่า ย่อมยังโลกทั้งเทวโลกให้รุ่งเรืองโพลงแจ่มกระจ่างส่องสว่างข้างบนล่างด้านขวาง. แก้วเหล่านั้นเป็นไฉน? แก้วคือศีล แก้วคือสมาธิ แก้วคือปัญญา แก้วคือวิมุตติ แก้วคือวิมุตติญาณทัสสนะ แก้วคือปฏิสัมภิตา แก้วคือโพชฌงค์.

ขอถวายพระพร แก้วคือศีลของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นไฉน? คือปาฏิโมกขสังวรศีล อินทริยสังวรศีล อาชีวีปาริสุทธิศีล ปัจฉยสันนิสสิตศีล จุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล มัคคศีล ผลศีล, โลกทั้งเทวดาทั้งมารทั้งพรหม หมู่สัตว์ทั้งสมณะพราหมณ์ ย่อมรักใคร่ปรารถนา บุคคลผู้ประดับด้วยแก้ว คือศีล. ภิกษุผู้ประดับด้วยแก้ว คือ ศีล ย่อมไพโรจน์รุ่งเรืองทั่วทิศใหญ่ทิศน้อยข้างบนข้างล่างด้านขวาง, ล่องยั้งครอบงำแก้วทั้งปวงตั้งอยู่ในระหว่างนี้ คือข้างล่างตั้งแต่เวจอันพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้เปิดไว้ในร้านขายแก้ว. นี้แล ขอถวายพระพรบัณฑิตกกล่าววว่า 'แก้วคือศีลของพระผู้มีพระภาคเจ้า.' แก้ว คือ ศีลทั้งหลายเห็นปานนี้ มีอยู่ในร้านของพระผู้มีพระภาคเจ้า, ท่านทั้งหลายจงซื้อแก้ว คือศีลนั้น ด้วยราคา คือทำความเพียรเป็นต้นแล้ว ประดับแก้วคือศีลนั้นด้วยประการฉะนี้.

ขอถวายพระพร แก้ว คือ สมาธิของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นไฉน คือ สมาธิมีวิตกวิจารณ์, สมาธิไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์, สุกขสมมติสมาธิ, อนิมิตตสมาธิ, อัปปณิหิตสมาธิ, กามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก วัตถุเครื่องเศร้าหมอง คือ มานะ อหังการะ ทิฏฐิ วิจิกิจฉา และความตริภังค์ทั้งหลายมีอย่างต่าง ๆ ทั้งปวง มากกระทบสมาธิแห่งภิกษุผู้ประดับด้วยแก้วคือสมาธิ ย่อมเรียรายกระจัดกระจายไป ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ เข้าไปติดอยู่ไม่ได้. ความที่สมาธิเป็นของอันกามวิตกเป็นต้นมากกระทบแล้วไม่ตั้งอยู่ได้ เพราะเหตุแห่งอะไร? เพราะความที่สมาธิเป็นของบริสุทธิ์, เปรียบเหมือนน้ำในใบบัว ย่อมเรียรายกระจัดกระจายไป ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ เข้าไปติดอยู่ไม่ได้, ความที่น้ำไม่ติดในใบบัวได้

นั้น เพราะเหตุแห่งอะไร? เพราะความที่ไบบิวเป็นของบริสุทธิ์ ฉะนั้น. นี่แล ขอถวายพระพร บัณฑิตกล่าวว่ 'แก้ว คือ สมบัติของพระผู้มีพระภาคเจ้า.'

แก้ว คือ สมบัติทั้งหลายเห็นปานนี้แล อันพระผู้มีพระภาคเจ้าได้เปิดไว้แล้วในร้านขายแก้ว. ความตริกชั่วทั้งหลาย ย่อมไม่เกิดมีแก่บุคคลผู้มีระเบียบแห่งแก้ว คือ สมบัติ และจิตของบุคคลนั้น ย่อมไม่ฟุ้งซ่าน, เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลายจงประดับ แก้วคือสมบัตินั้น ด้วยประการฉะนี้.

ขอถวายพระพร แก้วคือ ปัญญาของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นไฉน? คือพระอรียสาวกย่อมรู้แจ้งตามเป็นอย่างไร ด้วยปัญญาไรเล่าว่า 'นี่เป็นกุศล นี่เป็นอกุศล นี่มีโทษ นี่ไม่มีโทษ, นี่ควรเสพ, นี่ไม่ควรเสพ, นี่ดำช้า นี่ประณีต, นี่เป็นของดำ นี่เป็นของขาว, นี่เป็นส่วนเปรียบด้วยของดำและของขาว, นี่เป็นตัวทุกข์, นี่เป็นเหตุให้ทุกข์เกิดขึ้นพร้อม, นี่เป็นธรรมที่ดับทุกข์ นี่เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงธรรมที่ดับทุกข์' ฉะนี้. นี่แล ขอถวายพระพร บัณฑิตกล่าวว่ 'แก้วคือปัญญาของพระผู้มีพระภาคเจ้า'

ภพยอมไม่ไปนายแก่บุคคลผู้มีระเบียบแห่งแก้ว คือ ปัญญา, บุคคลนั้น ย่อมถูกต้องอมฤตธรรมพลัน, และบุคคลนั้นยอมไม่ชอบใจในภพ ด้วยประการฉะนี้.

ขอถวายพระพร แก้วคือวิมุตติของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นไฉน? คือ พระอรหัต พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่ แก้วคือวิมุตติ, ภิกษุผู้ถึงพระอรหัตแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่ เธอประดับแก้ว คือ วิมุตติแล้ว. เปรียบเหมือนบุรุษประดับพวงแก้วมุกดา และเครื่องประดับเป็นวิการแห่งแก้วมณี ทองคำ แก้วประพาฬ มีตัวอันลุ่มได้ด้วยกฤษณาและแก่นจันทน์แดง ตกแต่งด้วยดอกกากะทิง ดอกบุษราคม ดอกกรัง ดอกจำปา ดอกแค ดอกบัว ดอกมะลิ ย่อมไฟโรจน์ส่องสว่างล่งชนอันเหลือทั้งหลาย ด้วยอาภรณ์แล้วด้วยดอกไม้ของหอมและแก้วจันใด, พระชินาสพผู้ถึงพระอรหัตแล้วประดับวิมุตติรัตนแล้ว ย่อมไฟโรจน์ส่องสว่างล่งภิกษุทั้งหลายผู้พ้นพิเศษแล้ว เพราะเปรียบเทียบกับวิมุตติ ฉะนั้น, ความที่พระชินาสพผู้ประดับวิมุตติรัตนเป็นผู้ไฟโรจน์ล่งภิกษุผู้พ้นพิเศษทั้งหลายด้วยวิมุตตินั้น เพราะเหตุแห่งอะไรเพราะเครื่องประดับ คือ วิมุตติรัตนเป็นยอดแห่งสรรพเครื่องประดับทั้งหลาย. นี่แล ขอถวายพระพร บัณฑิตกล่าวว่ 'แก้วคือ วิมุตติของพระผู้มีพระภาคเจ้า.'

ชนในเรือนยอมแลดูท่านผู้เจ้าของเรือน ทรงระเบียบแห่งแก้วมณี, ฝ่ายโลกทั้งเทวโลกทั้งหลาย ย่อมแลดูท่านผู้ทรงระเบียบแห่งวิมุตติรัตน ด้วยประการฉะนี้.

ขอถวายพระพร แก้วคือ วิมุตติญาณทัสสนะของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นไฉน? คือพระอรียสาวกย่อมพิจารณาซึ่งมรรคผลนิพพานทั้งหลาย และซึ่งกิเลสที่ละแล้วและกิเลสที่ยังเหลืออยู่ทั้งหลาย ด้วยญาณใด, ปัจจุบันขณะญาณอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่ แก้วคือ วิมุตติญาณทัสสนะ. พระอรียเจ้าทั้งหลายยอมตรัสรู้ ซึ่งความเป็นผู้กระทำกิจเสร็จแล้วด้วยญาณใด, พระชินาสพทั้งหลาย ย่อมพยายามเพื่ออันได้ญาณรัตนนั้น ด้วยประการฉะนี้.

ขอถวายพระพร แก้วคือปฏิสัมภิทา ของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นไฉน? ปฏิสัมภิทามีสี่ประการ คือ อุตตปฏิสัมภิทา (ปัญญาเครื่องแตกฉานในอรรถ) ทัมมปฏิสัมภิทา (ปัญญาเครื่องแตกฉานในธรรม) นิรุตติปฏิสัมภิทา (ปัญญาเครื่องแตกฉานในถ้อยคำหรือภาษา) ปฏิภาณปฏิสัมภิทา (ปัญญาเครื่องแตกฉานในความเข้าใจ). ภิกษุตกแต่งด้วยแก้ว คือ ปฏิสัมภิทาเหล่านี้ ย่อมเข้าบริษัทใด ๆ ชัตติยบริษัท หรือพราหมณบริษัท หรือคฤหบดีบริษัท หรือสมณบริษัท เป็นผู้ไม่ครั้นคร้าม ไม่ขวยเขิน ไม่ตกใจ ไม่สะดุ้งกลัว ไม่สยของชน เหมือนกับทหารเป็นผู้กล้าในสงคราม มีอาวุธห้ำอย่างผูกสอดแล้ว มิได้กลัวเข้าสู่สงครามด้วยรำพึงคิดว่า 'ถ้าว่าข้าศึกอยู่ไกล เราจักยิงด้วยศร ถ้าอยู่ใกล้แต่นั้น เราจักฟ่งด้วยหอก ถ้าอยู่ใกล้แต่นั้น เราจักฟันด้วยดาบ, ถ้าอยู่ชิดเข้ามาอีก เราจักตัดด้วยกระบี่ให้เป็นสองฟ่อน, ถ้าอยู่ชิดกันทีเดียว เราจักแทงด้วยกริช' ฉะนั้น ใฉนใด, ภิกษุผู้ประดับด้วยรัตนะ คือ ปฏิสัมภิทาสี เป็นผู้กล้า ไปหาบริษัททำถึงคิดว่า 'ผู้ใดผู้หนึ่งจักถามปัญหาในอุตตปฏิสัมภิทากะเรา เราจักตอบอรรถโดยอรรถแก่เขา, คือ จักตอบปัจจัยโดยปัจจัยแก่เขา จักตอบเหตุโดยเหตุแก่เขา จักตอบนัยโดยนัยแก่เขา, จักกระทำไม่ให้เขาสงสัย จักให้เขายินดีด้วยปัญหาเวยยาकरण. ผู้ใดผู้หนึ่งจักถามปัญหาในทัมมปฏิสัมภิทากะเรา เราจักตอบธรรมโดยธรรมแก่เขา, คือจักตอบอมตธรรมโดยอมตธรรมแก่เขา จักตอบสังขตธรรมโดยสังขตธรรมแก่เขา จักตอบนิพพานธรรมโดยนิพพานธรรมแก่เขา จักตอบสุญญตธรรมโดยสุญญตธรรมแก่เขา จักตอบอนิมิตตธรรมโดยอนิมิตตธรรมแก่เขา จักตอบอัปปณิหิตธรรมโดยอัปปณิหิตธรรมแก่เขา จักตอบอเนกชธรรม (ธรรม คือ ความเป็นผู้ไม่มีตัวตน) โดยอเนกชธรรมแก่เขา, ผู้ใดผู้หนึ่งจักถามปัญหาในนิรุตติปฏิสัมภิทากะเรา เราจักตอบนิรุตติโดยนิรุตติแก่เขา, คือจักตอบบทโดยบทแก่เขา จักตอบอนุบทโดยอนุบทแก่เขา จักตอบอักษรโดยอักษรแก่เขา จักตอบสนธิโดยสนธิแก่เขา จักตอบพยัญชนะโดยพยัญชนะแก่เขา จักตอบอนุพยัญชนะโดยอนุพยัญชนะแก่เขา จักตอบวรรณยุตติโดยวรรณยุตติแก่เขา จักตอบสระโดยสระแก่เขา จักตอบบัญญัติโดยบัญญัติแก่เขา จักตอบโวหารโดยโวหารแก่เขา, จักกระทำไม่ให้เขาสงสัย จักให้เขายินดีด้วยปัญหาเวยยาकरण, ผู้ใดผู้หนึ่งจักถามปัญหาในปฏิภาณปฏิสัมภิทากะเรา เราจักตอบปฏิภาณโดยปฏิภาณแก่เขา คือ จักตอบอุปมาโดยอุปมาแก่เขา จักตอบลักษณะโดยลักษณะแก่เขา จักตอบรสโดยรสแก่เขา, จักกระทำไม่ให้เขาสงสัย จักให้เขายินดีด้วยปัญหาเวยยาकरण ฉะนั้นที่เดียว. นี้แล ขอถวายพระพรบัณฑิตกล่าววว่า 'แก้วคือ ปฏิสัมภิทา ของพระผู้มีพระภาคเจ้า.'

บุคคลใดชื่อปฏิสัมภิทาทั้งหลายแล้ว พึงถูกต้องด้วยญาณ, บุคคลนั้นเป็นผู้ไม่กลัวไม่สะดุ้ง ย่อมรุ่งเรือง ล่วงโลกทั้งเทวโลกทั้งหลายด้วยประการฉะนี้.

ขอถวายพระพร แก้วคือโพชฌงค์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์หนึ่ง ทัมมวิจยสัมโพชฌงค์หนึ่ง วิริยสัมโพชฌงค์หนึ่ง ปิติสัมโพชฌงค์หนึ่ง ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์หนึ่ง

สมาธิสัมโพชฌงค์หนึ่ง อุเบกขาสัมโพชฌงค์หนึ่ง. ภิกษุประดับด้วยโพชฌงค์รัตนะเจ็ดเหล่านี้ ย่อม
ครอบงำเสียซึ่งมืดทั้งปวงยังโลกทั้งเทวโลกให้สว่างไสว. นี้แล ขอถวายพระพร บัณฑิตกล่าวว่า 'แก้วคือ
โพชฌงค์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า.'

โลกทั้งเทวโลกทั้งหลายย่อมลุกขึ้น เพื่อท่านผู้มีระเบียบแห่งโพชฌงค์รัตน. เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลาย
จงซื้อโพชฌงค์รัตนนั้นด้วยราคา คือกระทำความเพียรเป็นต้นแล้ว ประดับโพชฌงค์รัตนนั้น ด้วย
ประการฉะนี้."

ร. "พระผู้เป็นเจ้าของร้านขายของทั้งปวงแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นไฉน?"

ธ. "ขอถวายพระพร พระพุทธวจนะมีองค์เก้า พระเจดีย์อันบรรจุนพระบรมสารีริกธาตุ พระเจดีย์
อันบรรจุนริขารซึ่งเป็นพุทธปริโภคและสังฆรัตนะ ชื่อว่าร้านขายของทั้งปวงแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า.
สมบัติคือชาติ สมบัติคือทรัพย์ สมบัติคืออายุ สมบัติคือความไม่มีโรค สมบัติคือวรรณะ สมบัติคือ
ปัญญา สมบัติเป็นของมนุษย์ สมบัติเป็นทิพย์ สมบัติคือนิพพาน แต่ล้วนเป็นของอันพระผู้มีพระภาค
เจ้าเปิดไว้ในร้านขายของทั้งปวง. ชนเหล่าใดปรารถนาสมบัติเหล่านั้น ๆ ชนเหล่านั้นให้ราคาคือ กระทำ
ความเพียรเป็นต้นแล้ว ซื้อเอาสมบัติที่ปรารถนาและปรารถนาแล้ว, บางพวกซื้อด้วยสมทานศีล บาง
พวกซื้อด้วยอุโบสถกรรม, ย่อมได้สมบัติทั้งหลายอาศัยราคาแม้มีประมาณน้อย. เหมือนอย่างว่า ชน
ทั้งหลายถือเอางาถั่วเขียวและถั่วขาวในร้าน อาศัยแลกด้วยข้าวสารถั่วเขียวถั่วขาวเล็กน้อยบ้าง ซื้อ
ด้วยราคาน้อยบ้างฉันใด, ชนทั้งหลายย่อมได้สมบัติทั้งหลายในร้านขายของทั้งปวง แห่งพระผู้มีพระ
ภาคเจ้า อาศัยราคาแม้เล็กน้อย ฉะนั้น; นี้แล ขอถวายพระพรบัณฑิตกล่าวว่า 'ร้านขายของทั้งปวงแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้า.'

อายุ ความเป็นคนไม่มีโรค วรรณะ สวรรค์ ความเป็นผู้เกิดในตระกูลสูง และนิพพานเป็นธรรมชาติไม่
ตาย หาปัจจัยปรุงแต่งมิได้ มีอยู่ในร้านขายของทั้งปวง เป็นของพระชินพุทธเจ้า. ชนทั้งหลายย่อม
ถือเอาด้วยราคา คือกระทำความเพียรเป็นต้น น้อยหรือมาก, ภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลาย
จงซื้อด้วยราคา คือความเชื่อแล้ว จงเป็นผู้สำเร็จพร้อมด้วยประการฉะนี้.

ขอถวายพระพร ชนทั้งหลายเห็นปานนี้ ย่อมอาศัยอยู่ในธรรมนครของพระผู้มีพระภาคเจ้าคือ
ผู้ทรงพระสูตร ผู้ทรงพระวินัย ผู้ทรงพระอภิธรรม ผู้กล่าวธรรม ผู้กล่าวชาดก ผู้กล่าวทิมิกาย ผู้กล่าว
มัชฌิมิกาย ผู้กล่าวสังยุตตนิกาย ผู้กล่าวอังคุตตรนิกาย ผู้กล่าวขุททกนิกาย ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยศีล ผู้
ถึงพร้อมแล้วด้วยสมาธิ ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยปัญญา ผู้ยินดีในการเจริญโพชฌงค์ ผู้มีปัญหามหาเห็นแจ้ง ผู้
ประกอบประโยชน์ของตนเนื่อง ๆ ผู้มีอันอยู่ในป่าเป็นวัตร ผู้มีอันอยู่โคนไม้เป็นวัตร ผู้มีอันอยู่ในที่แจ้ง
เป็นวัตร ผู้มีอันอยู่ใกล้กองไม้เป็นวัตร ผู้มีอันอยู่ในป่าช้าเป็นวัตร ผู้มีอันนั่งเป็นวัตร ผู้มีอันเดินเป็นวัตร
ผู้ตั้งอยู่ในผล ผู้เสาะหา ผู้พร้อมเพรียงแห่งผล ผู้โสดาบัน ผู้สทกาคามี ผู้เอนาคามี ผู้อรหัตต์ ผู้ได้ไตรวิชชา

ผู้ได้อภิญญาหก ผู้มีฤทธิ์ ผู้ถึงบารมีในปัญญา ผู้ฉลาดในสติปัญญา สัมมัตถปธาน อิทธิบาท อินทรีย์
พละ โพชฌงค์ มรรคอันประเสริฐ ฌานวิโมกข์ สมาบัติประกอบด้วยสุขอันละเอียด คือ รูปสมาบัติ อรูป
สมาบัติ, ธรรมนครได้เป็นสถานเกลื่อนกลาดไปด้วยชนเหล่านั้น ดุจป่าไม้้อและป่าไม้สาละ ฉะนั้น นิ
พนธคาถาในศาสนานี้ก็มีอยู่ว่า:-

ท่านผู้มีราคะ โทสะ โมหะไปปราศ หากอาสวะมิได้ มิได้เป็นทาสแห่งตัณหา ไม่มีอุปาทานเหล่านั้น ย่อม
อยู่ในธรรมนคร ท่านผู้มีปัญญามั่นคง ทรงจุดศรัทธาปฏิบัติ ถือเป็นวัตรอยู่ในป่าไม้ผ้าครอบเศรั้าหมอง จิต
ปองนักในที่สุดเหล่านั้น ย่อมอยู่ในธรรมนคร.

ท่านผู้ถ้อยนิ่ง ถ้อยอยู่ในที่ลาดปู หนึ่ง ท่านผู้ยืนและจงกรมไปมา ทรงผ้าบังสุกุลทั้งปวงเหล่านั้น ย่อมอยู่ใน
ในธรรมนคร. ท่านผู้รู้พิเศษ สันดานดีตรง ทรงผ้าไตรจีวร มีท่อนหนึ่งเป็นที่สี่ ยินดีในอาสนะเดียว
เหล่านั้น ย่อมอยู่ในธรรมนคร. ท่านผู้มีปัญญารักษาไว้ซึ่งตน เป็นบุคคลมักน้อยสันโดษตามประโยชน์ที่
ได้และไม่ได้ทุกประการ มีอาหารน้อย มิได้ละโมภเหล่านั้น ย่อมอยู่ในธรรมนคร.

ท่านผู้มีปัญญามากเพ่งยินดีในฌาน มีจิตสันดานสงบตั้งมั่นปรารถนาอภิญญาจัญญาตนสมาบัติ
เหล่านั้น ย่อมอยู่ในธรรมนคร.

ท่านผู้ปฏิบัติตั้งอยู่ในผล พร้อมเพียงแห่งผล เป็นเสขบุคคลหวังประโยชน์สูงสุดเหล่านั้น ย่อมอยู่ใน
ธรรมนคร.

ท่านผู้วิมลาริบุคคล คือตั้งต้นแต่พระโสดาบัน ถัดนั้น พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระ
ชีณาสวอรหันต์เหล่านั้นย่อมอยู่ในธรรมนคร.

ท่านผู้ฉลาดในสติปัญญา ยินดีในการเจริญโพชฌงค์ มีปัญญาปลงเห็นแจ่มใส ทรงจำไว้ซึ่งพระธรรม
เหล่านั้น ย่อมอยู่ในธรรมนคร.

ท่านผู้ฉลาดในอิทธิบาททั้งสี่ ยินดีในสมาธิภาวนาภิข ประกองเนื่องนิตย์ซึ่งสัมมัตถปธานเหล่านั้น ย่อม
อยู่ในธรรมนคร.

ท่านผู้ถึงอภิญญาบารมี ยินดีในโคจรเป็นของพระพุทธรูปิตาสัญจรในนภากาศเหล่านั้น ย่อมอยู่ในธรรม
นคร.

ท่านผู้มีจักขุทอดลงพอเหมาะ พุดไฟเราะพอประมาณ มีทวารอันได้รักษาระวังทั่ว ทรมานตัวดีในธรรม
อันอุดมเหล่านั้น ย่อมอยู่ในธรรมนคร.

ท่านผู้มีไตรวิชชาขฬิกัญญา และถึงอิทธิบารมี ปัญญาบารมีเหล่านั้น ย่อมอยู่ในธรรมนคร.

ขอถวายพระพร ภิกษุเหล่าใด ทรงไว้ซึ่งญาณอันประเสริฐ อันประมาณไม่ได้ ไม่มีกิเลสเครื่อง
ข้อง มีคุณไม่พึงชั่ง มียศไม่พึงชั่ง มีกำลังไม่พึงชั่ง มีเดชไม่พึงชั่ง ยังธรรมจักรให้เป็นไปเนื่อง ๆ ได้ถึง
ปัญญาบารมี, ภิกษุเหล่านั้น บัณฑิตกล่าวว่า ธรรมเสนาบดีในธรรมนครแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า.

ภิกษุเหล่าใด มีฤทธิ์ มีปฏิสัมภิทาบรรลุแล้ว มีเวสัชชาธรรมถึงแล้ว เทียบไปในอากาศ หาผู้เสมอยาก ยากที่ใคร ๆ จะผจญได้ยังสมุทสาครอันรองรับแผ่นดินและแผ่นดินให้หวั่นไหว จับต้อง พระจันทร์และพระอาทิตย์ได้ ฉลาดในฤทธิ์และอธิษฐานอธิษฐานได้ถึงอิทธิบารมี, ภิกษุเหล่านั้น บัณฑิตกล่าวว่า ปุโรหิตในธรรมนครแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า.

ภิกษุเหล่าใด ถืออรรถค์ เป็นผู้มีความปรารถนาน้อย ยินดีตามมีเกลียดวิญญูติและอนเสนะ เทียบบิดนขาตไม่ขาด เข้าไปสู่ป่าอันสงวัดราวกะมิ่งเกล้าเกสรดอกไม้แล้ว เข้าไปสู่ป่าอันสดชื่นนั้นมีไต้ไต้ในกายและชีวิต ถึงพระอรหัต วางอารมณ์ในอรรถค์คุณ, ภิกษุเหล่านั้น บัณฑิตกล่าวว่า ผู้พิพากษาในธรรมนครแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า.

ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้บริสุทธิ์ไม่มีมลทิน ไม่มีเครื่องเศร้าหมองฉลาดในจตุตปตญาณ ได้ถึงทิพยจักขุบารมี, ภิกษุเหล่านั้น บัณฑิตกล่าวว่า ผู้ให้พระนครรุ่งเรืองด้วยประทีปในธรรมนครแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า.

ภิกษุเหล่าใด เป็นพหูสูตมีนิกายเป็นที่มา ๆ ถึงแล้ว ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ฉลาดในการกำหนดอักษร ที่เป็นลิลิต ฌนิต ทีฆะ รัสสะ ครุ ลหุ ทรงนวงศาสตร์, ภิกษุเหล่านั้น บัณฑิตกล่าวว่า ผู้รักษาธรรมในธรรมนคร แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า.

ภิกษุเหล่าใด รู้วินัย ฉลาดในวินัย ฉลาดในนิทานและการกล่าว ฉลาดในอาบัติ อนาบัติ ครุ กาบตี ลหุกาบตี อาบัติเยียวยาได้ อาบัติเยียวยาไม่ได้ ฐฎฐาน เทสนา นิคคหะ ปฏิกรรม โสธารณกรรม นิสสารณกรรม ปฏิสารณกรรม ได้ถึงวินัยบารมี, ภิกษุเหล่านั้น บัณฑิตกล่าวว่า ผู้ฉลาดในรูปในธรรมนคร แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า.

ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้เนื่องด้วยระเบียบดอกไม้ คือ วิมุติรัตนะอันประเสริฐ ถึงซึ่งความเป็นผู้นำ เลือกสรรเลิศ มีค่ามาก บัณฑิตกล่าวว่า ผู้ขายดอกไม้ในธรรมนคร แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า.

ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้ตรัสรู้สัจจะสี่ มีสัจจะสี่แทงตลอดแล้ว เห็นแล้ว มีศาสนธรรมรู้วิเศษแล้ว มีความเคลือบแคลงในสามัญญผลสี่ข้ามได้แล้ว มีความสุขเกิดแต่ผลได้เฉพาะแล้ว ย่อมจำแนกซึ่งผลเหล่านั้นแก่ผู้ปฏิบัติแม่เหล่านี้, ภิกษุเหล่านั้น บัณฑิตกล่าวว่า ผู้ขายผลไม้ในธรรมนคร แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า.

ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้ลုပ်ได้ของหอมเลิศ คือ สีล ทรงคุณมากอย่างเป็นอเนก ขจัดเสียดซึ่งของเหม็น กล่าวคือ กิเลส, ภิกษุเหล่านั้น บัณฑิตกล่าวว่า ผู้ขายของหอมในธรรมนคร แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า.

ภิกษุเหล่าใด ไคร้ธรรม กล่าวแต่ถ้อยคำอันไพเราะ บันเทิงยิ่งในอิทธิธรรม อภินันท์ ไปสู่ปากก็ดี ไปสู่รุกขมูลก็ดี ไปสู่เรือนว่างเปล่าก็ดี ย่อมดื่มรสเลิศแห่งธรรม, หยั่งลงรสเลิศแห่งธรรมด้วยกายวาจา

ใจ มีปฏิภาณยิ่ง มีปฏิภาณในการแสวงหาธรรม การพูดถึงความมักน้อย การพูดถึงความสันโดษ การพูดถึงความสงัดทั่ว การพูดถึงความไม่คลุกคลี การพูดถึงความปรารถนาความเพียร การพูดถึงศีล การพูดถึงสมาธิ การพูดถึงปัญญา การพูดถึงวิมุตติ การพูดถึงวิมุตติญาณทัตตสนะ มีในที่ทั้งหลายใด ๆ แต่ที่นี้หรือแต่ที่นั้น เธอก็ไปในที่ทั้งหลายนั้น ๆ ย่อมเต็มรสแห่งการพูดนั้น, ภิกษุเหล่านั้น บัณฑิตกล่าวว่า นักเลงดื่มในธรรมนคร แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า.

ภิกษุเหล่าใด ประกอบตามชาคริยานุโยคตลอดเบื้องต้นแห่งราตรี และเบื้องปลายแห่งราตรี ให้คืนและวันล่วงไปด้วยการนั่ง การยืน และการเดิน ประกอบตามภวานานุโยค ขวนขวายประโยชน์ตนเพื่อห้ามเสียซึ่งกิเลส, ภิกษุเหล่านั้น บัณฑิตกล่าวว่า นคราภิบาลในธรรมนครแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า.

ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้มิมีโทษทัณฑ์ โดยโทษะ กล่าวคือธรรมรัตนโทษะ กล่าวคือนิกายเป็นที่มา และปริยัติธรรมและสุตะ แห่งตลอด ลักษณะแห่งสระและพยัญชนะที่แสดงออกแล้ว เป็นผู้รู้แจ้งแฉ่ไป, ภิกษุเหล่านั้น บัณฑิตกล่าวว่า ธรรมเศรษฐีในธรรมนคร แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า.

ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้แห่งตลอดซึ่งการแสดงอย่างยิ่ง แสดงออกซึ่งความจำแนกด้วยอารมณีสั่งสมแล้ว ได้ถึงสิกขาคุณบารมี, ภิกษุเหล่านั้น บัณฑิตกล่าวว่า ราชบัณฑิตในธรรมนคร แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า.

ขอถวายพระพร ธรรมนครแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า, จำแนกดีแล้ว สร้างไว้ดีแล้ว จัดแจงดีแล้ว บริบูรณ์ดีแล้ว กะแปลนดีแล้ว รักษาดีแล้ว ปกครองดีแล้ว ยากที่ปัจเจกมิตรจะชมเชยได้ ด้วยประการอย่างนี้ ๆ .

ขอถวายพระพร บรมบพิตรพึงทรงทราบ โดยปัจฉัย โดยเหตุ โดยนัย โดยทรงอนุমানนี้ว่า 'พระผู้มีพระภาคเจ้ามีจริง' ฉะนี้.

เห็นพระนครอันจำแนกดีแล้วเป็นที่รรมย์แห่งใจ ก็รู้การที่นายช่างผู้สร้างเป็นผู้มีวิทยามากได้โดยอนุমান ฉันไค, เห็นธรรมนครอันประเสริฐของพระโลกนาถ ก็รู้ได้โดยอนุমানว่า 'พระผู้มีพระภาคเจ้ามีจริง' ฉะนี้ ฉะนั้น.

เห็นคลื่นทั้งหลายในทะเล ก็รู้ได้โดยอนุমানว่า 'คลื่นทั้งหลายปรากฏอยู่ เพราะฉะนั้น ทะเลนั้นคงใหญ่ จักมีจริง' ฉันไค, คงรู้จักพระพุทธเจ้าผู้บรรเทาเสียซึ่งความโศก ผู้ไม่ปราศัยในที่ทั้งปวง ผู้ถึงธรรมที่สิ้นไปแห่งต้นหา ผู้พ้นจากสาครคือภพได้ โดยอนุমান ฉันนั้น.

เห็นคลื่น กล่าวคือ ธรรมทั้งหลายในโลกทั้งเทวโลกก็รู้ได้โดยอนุমানว่า 'พระพุทธเจ้าเป็นอัครบุคคล จักมีจริงดุจความที่คลื่น กล่าวคือธรรมแฉ่ไปทั่ว' ฉะนั้น.

เห็นภูเขาสูง ก็รู้ได้โดยอนุมานว่า 'ภูเขานั้นสูงจักเป็นภูเขาหิมวันต์' ฉันทไค, เห็นภูเขา กล่าวคือธรรมของ พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นของเย็นไม่มีอุบธิ เป็นของสูง เป็นของไม่หวั่นไหว ประดิษฐานอยู่ด้วยดีแล้ว ก็รู้ ได้โดยอนุมานว่า 'พระผู้มีพระภาคเจ้ามีจริง' ฉะนั้น ฉันทนั้น.

เห็นภูเขา กล่าวคือธรรม ก็รู้ได้โดยอนุมานว่า 'พระพุทธรูปนั้น จักเป็นผู้เลิศเป็นผู้แก้แล้วกล่าวมาก แท้จริง.'

มนุษย์ทั้งหลายเห็นรอยเท้าแห่งคชสาร ก็รู้ได้โดยอนุมานว่า 'คชสารนั้นใหญ่จริง' ฉะนั้น ฉันทไค, เห็นรอย พระบาทแห่งพระพุทธรูปผู้ประเสริฐผู้ให้มีแจ้ง ก็รู้ได้โดยอนุมานว่า 'พระองค์จักเป็นยิ่งจริง' ฉะนั้น ฉันท นั้น.

เห็นมฤคน้อยทั้งหลายตกใจกลัว ก็รู้ได้โดยอนุมานว่า 'มฤคน้อยเหล่านี้ตกใจน้อย เพราะสำเนียงแห่ง มฤคราช' ฉะนั้น ฉันทไค, เห็นเดิรยี่ทั้งหลายมีใจกลัวมากแล้ว ก็รู้ได้โดยอนุมานว่า 'อันพระพุทธรูปเจ้าผู้ ธรรมราชาคุณแล้ว' ฉะนั้น ฉันทนั้น.

เห็นแผ่นดินเย็นสนิทแล้ว หรือไปไม่สดเขียวมีน้ำมาก ก็รู้ได้โดยอนุมานว่า 'เย็นเพราะมหาเมฆ' ฉะนั้น ฉันทไค, เห็นชนนี้ว่าเรียงกันแล้ว ก็รู้ได้โดยอนุมานว่า 'อันเมฆ คือ ธรรมให้เอิบอิมแล้ว' ฉะนั้น ฉันทนั้น.

เห็นเกลบและตมแผ่นดินเป็นโคลนติดอยู่แล้ว ก็รู้ได้โดยอนุมานว่า 'ลำน้ำเป็นของใหญ่' ฉะนั้น ฉันทไค, เห็นชนนี้ ผู้เปื้อนเปราะแล้วด้วยธุลีและเปือกตม คือ กิเลส ล้างแล้วในแม่น้ำ คือ ธรรม ทิ้งเสียแล้วใน ทะเล กล่าวคือธรรม, เห็นโลกนี้ทั้งเทวโลกถึงอมฤตธรรมแล้ว ก็รู้ได้โดยอนุมานว่า 'ธรรมชั้นนี้เป็นของ ใหญ่' ฉะนั้น ฉันทนั้น.

ดมของหอมอย่างสูงสุด ก็รู้ได้โดยอนุมานว่า 'กลิ่นหอมนี้ย่อมฟุ้งไป เพราะฉะนั้น ดอกไม้จักบานแล้ว' ฉะนั้น ฉันทไค, กลิ่นหอมคือศีลนี้ ย่อมฟุ้งไปในโลกทั้งเทวโลก, ก็ควรรู้ได้โดยอนุมานว่า 'พระพุทธรูปเจ้าผู้ไม่มี บุคคลอื่นยิ่งกว่า มีจริง' ฉะนั้น ฉันทนั้น.

ขอถวายพระพร ผู้มีปัญญาอาจแสดงพระกำลังแห่งพระพุทธรูปเจ้าโดยร้อยโดยพันแห่งปัจฉัย โดยร้อยโดยพันแห่งเหตุ โดยร้อยโดยพันแห่งนัย โดยร้อยโดยพันแห่งอุปมาเห็นปานนี้แล. นายมาลา การผู้มีฝีมือ ฟังกระทำกองแห่งขันดอกไม้แต่กองดอกไม้ต่าง ๆ ให้วิจิตรด้วย พยายามแห่งบุรุษเฉพาะ ตน ตามคำพริ้งสอนของอาจารย์ ฉันทไค, พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น มีพระคุณไม่มีที่สิ้นสุด มีพระคุณอัน บุคคลไม่พึงนับดูกองดอกไม้อันวิจิตร ฉันทนั้นแล. บัดนี้อาตมภาพเป็นดูจนนายมาลาการผู้ร้องกรอง บุรุษชาติในพระชินศาสนา จักสำแดงพระกำลังแห่งพระพุทธรูปเจ้า โดยหนทางแห่งบุรพจารย์บ้าง โดย กำลังแห่งความรู้ของอาตมภาพบ้าง โดยเหตุและอนุมานที่ไม่พึงนับได้บ้าง, ขอบรมบพิตรยังความพอ พระเหตุย เพื่อทรงสดับให้เกิดในปัญหานี้ ด้วยประการฉะนี้."

จ. "พระนาคเสนผู้เจริญ การสำแดงพระพุทธรูปโดยเหตุและอนุমানเห็นปานนี้ ยากที่ชนเหล่าอื่นจะกระทำได้, เพราะปัญหาเวทยากรณ์อันวิจิตรอย่างยิ่งของพระผู้เป็นเจ้าของข้าพเจ้าเป็นผู้ดับความสงสัยได้แล้ว."